

בראשית י"ג

פרקים י"ג וי"ד מציגים את מערכת היחסים שבין אברהם ללוט בן אחיו. הסיפור שבבראשית י"ג מציג את אברהם כאיש השלום, הוותרן והמתפשר בשונה מפרק י"ד שם הוא יוצג כאיש מלחמה שיוצא להלחם בחירוף נפש מול כוחות עצומים על מנת להציל את לוט בן אחיו. שני הסיפורים בפרקים י"ג וי"ד מטרתם בין היתר, לבנות יסודות נוספים לדמותו של אבי האומה, יסוד אחד מלמד שמדובר באדם נדיב והיסוד השני בו אברהם מוצג כאדם אמיץ ונאמן למשפחתו.

פס' 1 – 13: הקשר בין אברהם ללוט

שתי דמויות במרכז הסיפור. דמותו השלילית של לוט מאירה את זו של אברהם באופן חיובי ביותר. מבראשית י"א 31 למדנו שתרח לקח את משפחתו לכיוון ארץ כנען ועמו נכדו לוט בן הרן (הרן מת באור כשדים). בבראשית י"ב 4 נאמר כי אברהם הלך לארץ כנען כאשר לוט עימו. יש באזכור ההצטרפות של לוט משום נטילת אחריות מצד אברהם כלפי בן אחיו.

פס' 1 – 2: אברהם ולוט חוזרים ממצרים עשירים מאוד "וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-לוֹ, וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָה. וְאַבְרָם, כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵה בְכֶסֶף וּבְזָהָב." פס' 5: "וְגַם לְלוֹט הִלָּךְ אֶת-אַבְרָם הָיָה צֶאֱן וּבָקָר וְאֶהֱלִים." הכתוב מזכיר במפורש את התלות של לוט באברהם "הִלָּךְ אֶת-אַבְרָם".

אך דווקא השפע מעלה בעיות וסכסוכים בין השניים - פס' 6 – 7: "וְלֹא נָשָׂא אֶתֶם הָאָרֶץ, לְשֵׁבֶת יַחְדָּו כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב, וְלֹא יָכְלוּ לְשֵׁבֶת יַחְדָּו. וַיְהִי רִיב בֵּין רְעִי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רְעִי מִקְנֵה לוֹט וַהֲכִנְעָנִי וַהֲפָרָזִי אֲנִי יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ." הביטוי "לְשֵׁבֶת יַחְדָּו" (פס' 6) החוזר פעמיים מלמד על הסכסוך החריף שפרץ בין לוט ובין אברהם. שני היבטים ניתן לראות בסכסוך: כלכלי ואישי.

הכלכלי: מהדברים עולה כי כל צד מבקש שטח מחיה רחב יותר לעצמו והוא מוכן לשם כך לצמצם את שטח המחיה של הצד השני. אפשרות נוספת היא ששטחי המרעה היו מעטים מדיי עבור עדריהם המרובים והדבר עורר מחלוקות.

האישי: אברהם ולוט לא מצאו דרך להסתדר ולשבת יחד באותו שטח.

1. בסוף פס' 7 הכתוב מוסיף את ההערה "וַהֲכִנְעָנִי וַהֲפָרָזִי אֲנִי יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ" כדי להסביר ששטח המחיה הפנוי שעמד לרשות לוט ואברהם היה מצומצם.

פס' 8 – 9: "וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט, אֵל-נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִיךָ, כִּי אֲנִישִׁים אֲחִים אָנַחְנוּ. הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ, הִפְרָד נָא מֵעַלִּי. אִם הִשְׁמָאל וְאִמְנָה, וְאִם-הַיְמִין וְאֲשַׁמְאִילָה." אברהם מוכן לוותר, נוטל יוזמה ומציע ללוט לבחור כראות עיניו. במעשהו של אברהם ניתן להבחין: א. בהחלטתו לפעול ב. בנכונותו לוותר. אברהם מבוגר יותר מלוט, הוא ראוי לכבוד אך הוא מוותר ומוסר את הבחירה ללוט.

תגובת לוט להצעת אברהם מיידית ומעידה על חמדנותו: "וַיֵּשֶׁא לוֹט...עֵינָיו, וַיֵּרָא אֶת...כָּכָר הַיְרֵדן, כִּי כָּלָה מִשְׁקָה כָּל ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (פ' 10) לוט הוכיח שהוא אחר היתרון הכלכלי. פס' 11: "וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֶת כָּל כָּכָר הַיְרֵדן, וַיֵּסַע לוֹט מִקְדָּם וַיִּפְרָדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו." קושי בפסוק: מדוע נאמר "וַיֵּסַע לוֹט מִקְדָּם" ולא "לְקֵדָם"?

ההסבר: בפרשת גן עדן (בראשית ב' 8) נאמר: "וַיֵּטַע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן עֵדֶן מִקְדָּם...". החזרה על הביטוי הזה בפרקנו היא כדי להקביל את כיכר הירדן לגן עדן. העצמת טיב הארץ.

פס' 13: וְאֲנִשֵּׁי סָדֹם רָעִים, וְחַטָּאִים לָהּ מְאֹד. עתה מתברר כי בחירתו של לוט גרועה. הסיטואציה בה מוצא עצמו לוט מזכירה לנו את הפתגם הידוע 'אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו'. היותו של אברהם מתברר עתה כעסקה מצוינת וחכמה. הכתוב בפסוק זה מבקש לבקר לא רק את אנשי סדום אלא גם את לוט, שלא נרתע מרעת אנשי המקום והמשיך לשהות בקרבם.

פס' 13 מרמז שאנשי סדום רָעִים כלפי בני אדם (בין אדם לחברו) וְחַטָּאִים כלפי ה' (בין אדם למקום). יש המפרשים, שהכתוב מתכוון בביטוי "חַטָּאִים" לעבירות בהקשר המיני, דבר שבא לידי ביטוי בבראשית פרק י"ט, ובדברי הנביא יחזקאל בפרק ט"ז פס' 49 – 50:

"הֲנֵה זֶה הָיָה עֶזְרָא סֹדֶם אֲחֻתְךָ גֵּאוֹן שְׂבַעַת לָחֶם וְשִׁלּוֹת הִשָּׁקֶט הָיָה לָהּ וּלְבָנוֹתֶיהָ, וַיֵּד עֲנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הִחְזִיקָה, וְתִלְגַּהֲיָה וְתַעֲשִׂיָה תֹעֵבָה לִפְנֵי, וְאִסִּיר אֶתְהֶן כְּאִשֶּׁר רָאִיתִי". הנביא מאשים את אנשי סדום בחטאים כלפי בני אדם (וַיֵּד עֲנִי וְאֶבְיוֹן, לֹא הִחְזִיקָה) וכלפי ה' (וְתִלְגַּהֲיָה וְתַעֲשִׂיָה תֹעֵבָה לִפְנֵי) כשהמילה "תֹעֵבָה" מייצגת את החטאים המיניים של סדום.

פס' 14 – 17: התגלות ה' וברכתו לאברהם

הבחירה של אברם הביאה לכך שאלוהים יהיה עמו:

פס' 14: "וה' אמר אל אברם אחרי הפך לוט מעמו שא נא עיניך וראה מן-המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה." יש לשים לב לקשר של ניגוד שבין פסוק זה לבין פס' 10 באמצעות השורש המנחה ר-א-ה. אברהם מודרך ע"י ה' לראות את הארץ לאורכה ולרוחבה, יש כאן ראייה לעתיד הרחוק, וזאת בניגוד ללוט שראיתו קצרה וחמדנית והובילה אותו לכישלון.

פס' 15: כי את כל הארץ אשר אתה ראה, לך אתננה ולזרעך עד עולם. פס' 16 - ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה. פס' 17 - קום התהלך בארץ לארבה ולרחבה כי לך אתננה.

בפסוקים 14-17 חוזרת ההבטחה שניתנה בפרק י"ב, ותחזור עוד מספר פעמים בסיפורי אברהם. המילים המנחות בקטע: ארץ, עפר, זרעך, אתננה, ראה, מנה. הכתוב מדגיש בשורת ביטויים את שלמות הארץ הניתנת לאברהם וזרעו: "צפנה ונגבה וקדמה וימה", "כל הארץ", "לארבה ולרחבה". השימוש במושגים המציינים עושר רב בולט גם בהבטחה לזרע "כעפר הארץ", "אם יוכל איש למנות". בדרך זו מועצמת ברכתו של ה'. בסיכומו של דבר, לוט ואברהם חילקו ביניהם את האדמות, אבל הכוונה האלוהית לתת לזרעו של אברהם את הארץ כולה בעינה עומדת. החל מפרק י"ב 1 עד סיומו של פרק י"ג היו שלוש התגלויות של ה' לאברהם:

י"ב 1 – ה' מצווה את אברהם ללכת "אל הארץ אשר אראך".

י"ב 7 – ה' מבטיח שהארץ תינתן לזרעו של אברהם.

י"ג 14 – 17: הארץ כולה תינתן לאברהם ולזרעו עד עולם.

יש תהליך הדרגתי בהבטחות של אלוהים. בפרק י"ג נמצאת ההבטחה הרחבה ביותר כי היא איננה כוללת הבטחה לזרעו של אברהם בלבד, אלא גם את אברהם עצמו, ובנוסף ההבטחה גם נצחית.